Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

SVENDBORG
THURØ-TAASINGE

SVEND EILERSGAARD TOM KRISTENSEN

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

SVENDBORG
THURØ - TAASINGE

SVEND EILERSGAARD
TOM KRISTENSEN

UDGIVET AF
TURISTFORENINGEN
FOR SVENDBORG OG OMEGN

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

SVENDBORG
ARNBERGS BOGTRYKKERI
1959

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Svendborg—Vindeby færge

SVENDBORG

Af SVEND EILERSGAARD

HVIS man ønsker at opnå det rette og uforglemmelige skønhedsindtryk af Sydfyns hovedstad, Svendborg, skal man komme til den ad søvejen. Hvad enten man vælger sejlturen fra øst eller vest gennem det smilende Svendborg Sund, bliver øjet mættet med det ene skiftende smukke landskabsbillede efter det andet. I baggrunden fortoner sig Taasinges skovklædte kyst, og på denne, søhelten Niels Juuls ø's højeste top knejser Sydfyns vartegn, Bregninge kirkespir, om hvilket siges, at de sydfynske sømænd får hjemve, når de ikke længere kan skimte det fra de bortdragende skuder.

På Svendborgsiden veksler små skovpartier og badestrande med idylliske villahaver, hvis blomsterpragt danner stærk kontrast til sundets middelhavsblå bølger. Sundet er på en sommerdag lige så befærdet som en landevej. Slanke lystsejlere, robåde, kajakker, ærværdige bredmavede hollandske

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kuffer og stolte 3-mastede sejlskibe pløjer de små krusede bølger, medens færgerne piler frem og tilbage mellem Svendborg, Taasinge, Langeland og Ærø.

Svendborgs oprindelse går helt tilbage til oldtiden. Ude i Gl. Hestehauges skov og frugtplantager ligger endnu uåbnede kæmpehøje fra stenalderen, og i et indelukke findes Æbleskive-stenen, den store offersten, hvortil mænd og kvinder, klædt i skind, bragte guderne deres ofre.

Oprindelsen til navnet Svendborg har gennem tiderne været stærkt diskuteret. Sagnhistorien tillægger de tre konger, Svend Tveskæg, Svend Estridsøn og Svend Grathe, æren. Svend Tveskæg skal have bygget Sct. Nicolaj kirke, og Skattergades navn skulle stamme fra de skotter, kongen hjembragte fra sine togter mod England og Skotland.

En anden version går ud på, at det var Svend Grathe, der byggede den borg, på hvis grund Vor Frue kirke nu ligger, til forsvar mod sørøverne og vendernes plyndringstogter, og en tredie antager, at byen oprindelig har heddet Svinasund. Navnet skulle stamme fra, at der var så mange svin i skovene og marsvin i sundet. Efter borgens opførelse forandredes navnet til Svinaborg.

Den fjerde version er sikkert den rigtigste, at byen har taget navn efter sundet, som på gammelt dansk hedder „Svina", ligesom Sunds Herred, hvori Svendborg ligger, også har fået sit navn fra Svendborg Sund. Forøvrigt er u og v på latin samme bogstav, hvilket nok kan have givet anledning til forveksling, men lad os slutte denne diskussion med fader Holbergs spøgefulde bemærkning, at „man af bevægelige årsager tid efter anden forandrede „Svinborg" til „Svenborg" og senere til „Svendborg".

Svendborgs første købstadprivilegier blev givet af kong Valdemar Sejr, og da årstallet ikke er kendt, har vi lov til at gætte på, at det må være sket, kort forinden han tog til den skæbnesvangre jagttur på Lyø, hvor den lumske greve, Sorte Henrik, tog ham og sønnen Valdemar til fange.

Svendborg ligger malerisk anbragt på et mægtigt bakkedrag, der skråner ned mod Svendborg Sund, og hvor opad byen gennem årene langsomt er klatret, til den er nået op til toppen ved landevejene, der fører ud over Fyn. I dette amfiteatralske panorama af byen dominerer de to kirker, Vor Frue kirkes og Sct. Nicolaj kirkes kobberklædte spir og den hvide Christiansmølle. Her fremtoner også den grønklædte høj, hvorpå der engang knejsede en kongelig borg, Ørkild Slot, vist nok bygget i det 13. århundrede. I begyndelsen af det 15. århundrede kom den under Fyns bispe-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stol og blev hurtig en torn i øjet på byens borgere. De katolske biskopper drev nemlig en udstrakt og stærk konkurrerende handel, og varerne lastedes i skibe, der kunne gå helt ind i den vig, der nåede i nærheden af slotsbankens fod.

Under Grevens Fejde i 1534 benyttede de oprørske svendborgere lejligheden til at blive den generende konkurrent kvit. Sammen med lybækkerne stormede de slottet og de omliggende bygninger, som blev nedbrændt til grunden. Kun møllen lod de stå, for man skulle da nødigt undvære det daglige brød.

Sagnet fortæller, at biskop Knud Gyldenstjerne reddede sig med sine folk over en kobberbro ud af det brændende slot. Portvægteren indebrændte dog. Broen var trukket op, da han som den sidste ville forlade borgen. Hans genfærd viser sig stundom for folk på ruinerne. Ved fuldmåne i de lange vinternætter ses han i fuld rustning på en hvid hest ride over broen. På de omliggende marker søger han en tid efter sine våbenfæller. I næste stund er både slottet og genfærdet forsvundet.

I årene 1885—87 foretog afdøde amtsvejinspektør Husen omfattende udgravninger af slotsruinen. Tegningerne opbevares i Nationalmuseet. Han tildækkede atter ruinerne, som nu er tilgroet med krat og træer. Svendborg kommune, der i 1946 har erhvervet ruinen, har for nogle år siden foretaget en række prøvegravninger, hvorved man fandt resterne af en kampestens-ringmur, en brønd og forskellige mindre bygninger. Byrådet har ladet den moseagtige mølledam „Øverste Mølle" neden for ruinerne udgrave og regulere til en smuk lille sø, der har givet det nærliggende alderdomshjem en tiltrækkende udsigt.

I 1957 bemyndigede byrådet ligeledes skovudvalget til at oprense underskovarealet neden for slotsbanken, hvor der blev ryddet op i dennes vildtvoksende buskadser og træer. Anlægget af en trappe op til ruinen samt en mindetavle er projekteret, og midlerne dertil er bevilget.

Af Svendborgs kirker er Sct. Nicolaj kirke den smukkeste. Den er sandsynligvis opført omkring år 1200 og er i høj grad præget af den fra Lybæk udgåede arkitektur. Den frembyder også betydelige lighedspunkter med den skønne domkirke i denne by. Under kirkebygningen er tydelig påvist fundamenter af en apsis, som muligvis kan have tilhørt en endnu ældre kirke, men det er også muligt, at kirken først har været anlagt som en kampestensbygning med apsis, og at man under ombygningen har fraveget denne plan og fuldendt kirken i tegl.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Kirken er af Nationalmuseet anset for en af Danmarks mest interessante købstadkirker og er opført i udpræget romansk stil. Det er en treskibet kirke, hvis hovedskib løfter sig over de lave sideskibe, så der i overkirken

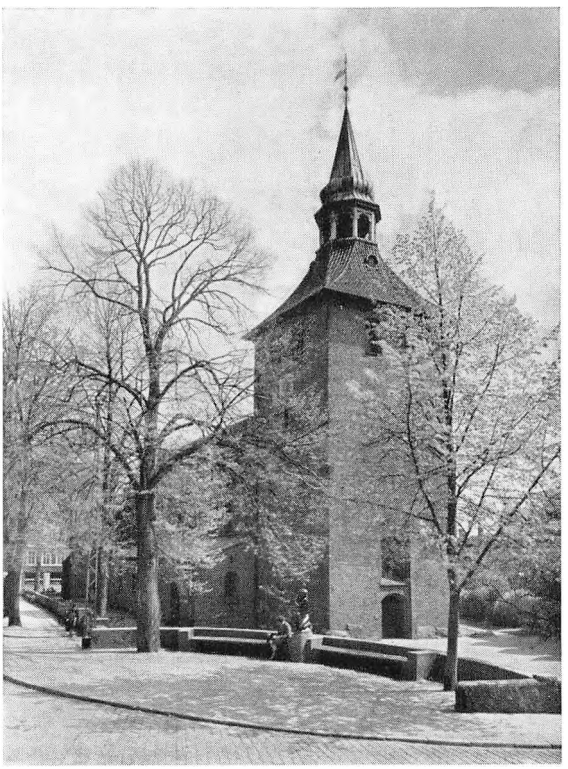

Sct. Nicolaj kirke, Svendborg

er blevet plads til vinduer, hvorved det store kirkerum bliver rigeligt oplyst.

På tårnets nordre væg sidder højt oppe to konsollignende figurer, de såkaldte „træsko", som menes at være et udslag af de gamle håndværkeres lune. I den nordre korvæg findes den nu tilmurede præstedør, som med sin rigt inddelte portal har stor lighed med sakristidøren i Sct. Nicolaj kirke i Brandenburg. I korets gavlvæg sidder en række åbninger, hvori er anbragt lydpotter, som efter middelalderens opfattelse forstærkede resonnansen.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Ved kirkens restaurering 1892—94 under arkitekterne Storch og Magdahl-Nielsens kyndige ledelse blev kirken ført tilbage til sin oprindelige fugning og rene røde murstensfarve og står nu som under sin katolske periode. Sideskibene har forbindelse med midterskibet ved brede lavtbuede arkader, og højkirkens mure støtter sig til kraftige piller af højst varierende form.

Sideskibene har tjent som kapeller for den hellige Birgitte af Vadstena og den hellige Sct. Gertrud, de vejfarendes beskytter. I Sct. Birgittes kapel står endnu det murede alter, som minder om den katolske tid, og i vinduet over dette er indfattet et glasmaleri af helgeninden.

Kirken rummer en række maleriske perspektiver, og de gamle glasmalerier i de slanke vinduer er genindført af professor Kræsten Iversen. De er valgt med megen hensyntagen til det af Joakim Skovgaard i 1894 komponerede alter, der er rigt forgyldt og udskåret. Glasmaleriernes motiver er billeder af Kristi liv og af kirkens skytshelgen. De er en gave af bankfuldmægtig Knud Jølver, der iøvrigt har skænket kirken en række andre værdifulde prydelser.

Vor Frue kirke knejser højt over byens torv og er bygget, hvor middelalderens gamle borg lå. En bred stentrappe, som er en gave af Svendborgs berømte bysbarn, afdøde generalkonsul P. M. Wessel, fører fra Torvet op til kirken, der ligesom Sct. Nicolaj er opført af røde munkesten. Wesseltrappen er smukt flankeret af hængende piletræer og danner med den gamle kirkebygning en flatterende baggrund for det lille torv. Kirken har fornylig fået et af landets bedste klokkespil, en gave fra en anden tidligere svendborg-dreng, konsul Th. Andersen, Odense. Hver middag klokken 12 ringer en klokke i Vor Frue kirkes tårn til minde om svenskernes fordrivelse fra byen under svenskekrigen, og klokken 22 kimer en anden klokke. Da man i sin tid afskaffede vægtersangen, besluttede byens vise fædre, at den skulle erstattes af klokkeringning for at minde borgerne om, at det „nu var på tide, man føjede sig til sengs".

Generalkonsul Wessel havde også skænket midlerne til en havfruebrønd på Torvet. Den er udført af billedhuggeren Hansen Jacobsen, men der var delte meninger om dens skønhed og beliggenhed. Efter byens store gadegennembrud i 1955—56, hvorved der krævedes mere parkeringsplads for biler, lod byrådet resolut havfruerne flytte ud foran byens store skovetablissement i Christiansminde, hvor de ikke alene er kommet i deres rette omgivelser, men hvor de også i høj grad tager sig ud til deres fordel

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Ved Christiansminde, Svendborg

og virker forskønnende på byens populære sommerrestaurant og badehotel.

Ved Sørup-Sct. Jørgens indlemmelse i Svendborg for en del år siden kom også den idylliske lille Sct. Jørgens kirke ind under byen. Den ligger med sin kønne kirkegård lige ud til sundet. Op til kirkegården støder den flere tønder land store præstegårdshave, der nu er omdannet til en offentlig park med storslået udsigt ud over Taasinge og sundet. Kirken er bygget til ære for Sct. Jørgen, der ifølge sagnet skal have kæmpet en drabelig kamp med dragen ude ved Sct. Jørgensgaard, der bestod af præstegård, kloster og hospital. Kampen begyndte allerede ved Nyborg, hvor dragen havde sit tilholdssted, men Sct. Jørgen tvang den efterhånden til Svendborg, hvor uhyret ude i den lille lund i Sct. Jørgens måtte bide i græsset.

På Svendborg kirkegård ligger byens krematoriekapel med en af den afdøde maler Niels Hansens skønneste relieffer, Dødens Engel, der slukker livets fakkel. Bag kapellet findes en række grave af faldne danske soldater fra de slesvigske krige. Her findes også nogle engelske flyvergrave, der

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Sct. Jørgens park, Svendborg

rummer ofre fra sidste verdenskrig. Hver Kristi Himmelfartsdag vandrer soldaterforeningerne i procession fra Torvet ud til gravene, hvor der holdes mindetaler og anbringes dannebrogsflag på hver enkelt grav.

I gamle dage rummede Svendborg endnu en kirke, som lå på Klosterpladsen foran den nuværende banegård. Den stammede også fra Valdemarernes storhedsperiode og blev opført 1236. Foruden et gråbrødrekloster var der en klosterkirke, et hospital og en priorgård med ladebygning. En del af klosteret benyttedes senere som latinskole. Kirken og latinskolen blev nedrevet i 1828—29. Resten af de gamle gavltakkede bygninger, der blev anvendt til borgerskole, forsvandt ved banens anlæg i 1876.

Svendborg har adskillige smukke, gamle bindingsværksbygninger, således flere købmandsgårde, og et par velrestaurerede huse, der fremhæver Bagergades profil, men det ældste og skønneste er dog Anne Hvides Gaard, der er opført i Fruestræde og rummer Svendborg Amts Museum. Af den oprindelige bygning er kun denne fløj tilbage. Den er opført af Anne Hvide, der havde været gift med Jesper Friis, omkring 1560, i to stok-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

værk i den såkaldte stolpeskæltype, en meget dekorativ form for bindingsværk. Murfelterne er i mønstre, der viser tårne, hagekors og forskellige figurer.

Bagergade, Svendborg

I de første århundreder var bygningen i forskellige adelsmænds besiddelse og benævntes i gamle dokumenter „Herregaarden". Senere har den bl. a. været benyttet til teater og skole, indtil den blev restaureret efter tegninger af kgl. bygningsinspektør Magdahl-Nielsen og indviet til museum i 1916. Ligesom andre provinsmuseer er det overfyldt med museumsgenstande, nok til at fylde et museum af den tredobbelte størrelse. Det bør nævnes, at museets middelaldersamling af jordfundne ting er den største i provinsen, og det rummer også en interessant Grønlandssamling. Der er

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

udarbejdet planer til en betydelig udvidelse af museet, og først når disse bliver bragt til udførelse, vil de mange interessante museumsgenstande og folkedragter (over 25,000) komme helt til deres ret.

På den nedrevne længe af Anne Hvides Gaard er opført Borgerforeningen, hvis guldsal er centrum for byens vinterfester. Op til Borgerforeningen støder byens teater med den mest fuldendte scene for intim skuespilkunst.

Svendborg er den eneste by i Danmark, der har et dansk zoologisk museum. Det er oprettet af den ivrige ornitolog, redaktør Harald Thomsen. Museet, der nu ejes af kommunen, rummer en enestående samling af danske fugle- og dyrearter. Den svenske konge og afdøde kong Christian har skænket henholdsvis en elg og en kronhjort til den smukke samling, der årligt besøges af ca. 30,000 mennesker.

Svendborg Turistforening har efter flere års lukning erhvervet og genopstillet en skulptursamling af den berømte afdøde Svendborg-billedhugger Kai Nielsens værker, udført i gips, som tidligere var udstillet i Manzanatårnet i Gl. Hestehauge. Samlingen er nu udstillet i byens gamle teatersal lige over for rådhuset og rummer kunstnerens mest kendte arbejder. Samlingen er skænket til museet, når dettes udvidelse bliver fuldført.

I Svendborgs nye rådhus findes i byrådssalen en samling frescoer, der er udført af en anden af Sydfyns store kunstnere, maleren Niels Hansen, og som fremstiller motiver fra byen og omegnen, bl. a. den berømte udsigt fra Bregninge kirketårn.

Svendborg har mange smukke offentlige statuer. Den smukkeste er Kai Nielsens „Lille Pige" på Sct. Nicolaj runddel og den yndefulde „Venus med Æblet" i den idylliske Krøyers Have i byens hjerte. Samme kunstners „Leda uden Svanen" findes foran biblioteket, og foran det gamle rådhus, der nu er politigård og tinghus, står en statue af den populære afdøde amtmand, greve Brockenhuus Schack. Den blev afsløret det sidste år, greven virkede som amtmand over Svendborg amt som tak for hans store arbejde.

Ude i det store, ny villakvarter i Lunden og videre, som i øvrigt er en af byens seværdigheder, er „Svendborgpigen" opstillet ved Niels Hansens Vej. Denne smukke skulptur er udført af billedhuggeren Vedel Schmidt og skænket af møbelfabrikant Carl Th. Møller.

I Sct. Jørgens Parken er opstillet et søfartsmonument til minde om byens og egnens sømænd, der ofrede livet under de to verdenskrige.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tullebrinke, Svendborg

Svendborg er fuld af smukke by-partier; de gamle gader overrasker en besøgende ved deres ynde og maleriske skønhed, og man skal være en dygtig bilist for at kunne sno sig i byens bakkede og krogede gader, der bærer så mærkelige navne som Tullebrinke, Pibekilde, Hulgade, Pistolstræde, Kullinggade, Gerritsgade, Ramsherred og Gaasestræde.

Og i Fruestræde ligger Svendborgs afdøde æresborger, digteren Johannes Jørgensens barndomshjem. Det er opført i en stil, som ikke harmonerer særlig godt med gadens små hyggelige bindingsværkshuse, men har sikkert på faderens tid været gadens flotteste ejendom. I huset havde byrådet indrettet en æresbolig til digteren, som efter sit lange ophold i udlandet nu vendte hjem til fødebyen samtidig med, at denne fejrede sit 700 års købstadjubilæum i 1953. Johannes Jørgensen ligger begravet på Svendborg kirkegård. Byrådet har ladet opsætte en smuk mindetavle på æresboligens facade.

Ligesom Svendborg langsomt er kravlet op ad bakkedragets fod, har byen også spredt sig — men med betydelig større hast — ud i sundet. For godt

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et par menneskealdre siden bestod Svendborgs havn kun af en skibsbro, der udgik fra Brogade. Men i 1866 købte byen en gård i Møllergade, rev den ned og anlagde Havnegade, hvorfra der udbyggedes endnu en bro,

Hulgade, Svendborg

Cikoriebroen. Ellers lå stranden lige ind til byen, og haverne fra de gamle købmandsgårde vekslede med strandenge. Selv huse i Ørkildsgade, der ligger på den anden side af jernbanen, havde dengang strandret.
1875—77 begyndte udvidelsen af Svendborg havn at tage fart, og ved opfyldning fremkom Jessens Mole. 1891—93 anlagdes Nordre Havn, og efter en mægtig udfyldning endelig Østre Havn i 1900. På den anden side af havnen dukkede allerede omkring 1841 ved lavvande en ø op. Efterhånden som skibenes ballast ophobedes på den, voksede øen, så den kun blev overskyllet ved højvande. Havneudvalget lod sætte bolværk med

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ophalebedding, og øen blev snart hjemsted for et livligt skibsbyggeri, hvorfra der er søsat hundreder af stolte sejlskibe, som har befaret verdenshavene og gjort Svendborgs navn kendt over hele kloden. Senere opførtes her det langt større stålskibsværft og kul- og lagerpladser. En fast bro blev bygget over til holmen, hvis navn nu er Frederiksøen.

Det store forspring, Svendborg fik med sin udmærkede havn over for Odense, bidrog til, at byen var i stand til at hævde sig i konkurrencen og ikke kom til at dele skæbne med de øvrige fynske kystbyer, der i kke i længden kunne følge trit med Odense, der af kystbyerne sammenlignes med edderkoppen, hvis net strækker sig ud over det ganske Fyn. Halvfjerdserne synes at have været de rigtige opgangsår for Svendborg. I 1874, året forud for jernbanens indvielse, grundlagdes Sydfynske Dampskibsselskab, der holder forbindelsen med Langeland, Ærø og Lolland og har bidraget meget til, at disse øers beboere kom nærmere til byen og til dens mange industrielle virksomheder.

Svendborg har også for nylig bygget en stor, moderne rutebilstation, hvorfra man pr. rutebil kan nå ud over det meste af Fyn.

Oppe på Viebæltet, hvorfra en ny hovedfærdselsåre fører direkte uden om havnen, findes Statsskolen, Amtsbiblioteket og Handelshøjskolen. De er alle ligesom byens store, moderne sygehus og kommuneskoler bygninger af forholdsvis ny oprindelse.

Som gammel søfartsby er det karakteristisk, at Svendborg rummer to sømandshøjskoler. Den ældste knejser oppe på bakketoppen ved siden af Danmarks smukkest beliggende amtmandsbolig, Ørkildshus, og den anden er af rederiet J. Lauritzen indrettet i en millionærvilla ude i Kogtved. Begge skoler har øvelsesfartøjer, af hvilken briggen „Arken" ligger fast opankret i havnen og fremtræder som byens vartegn. Svendborg har også en af landets største navigationsskoler. Den ligger højt over byen ved siden af amtmandsboligen og sømandsskolen, og dens høje tårn er indrettet som en kommandobro på et skib. Skolen er smukt udstyret med et lille haveanlæg, hvor et yndefuldt kunstværk af billedhuggeren Cort, en delfingruppe, er opstillet. Navigationsskolen har kostet 1,8 mill. kr. at opføre. Ved havnen knejser FAFs kæmpehøje silo, der, når den om aftenen er projektørbelyst, virker som et dragende ledefyr ind til havnen.

Før verdenskrigens udbrud arbejdede man i by- og amtsråd med planer om det store dobbelte broprojekt fra Svendborg over til Taasinge, herfra med en dæmning til Siø en anden bro over til Rudkøbing. Efterkrigens

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

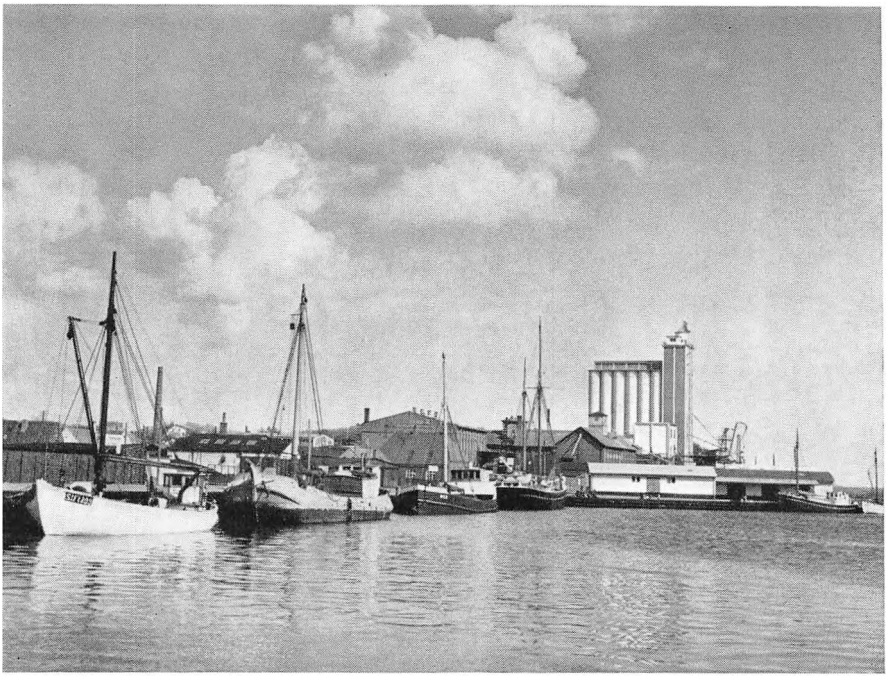

Svendborg havn

trange tider tvang foreløbig disse planer i bero, men i 1958 blev sagen atter taget op, og der blev af trafikministeren givet tilsagn om statens støtte til gennemførelse af hele projektet. Foreløbig er Siø-dæmningen i fuld gang og ventes færdig i løbet af 1959. Bygningen af dæmningen, der foregår efter samme princip som Lillebæltsbroen med sænkekasser, der støbes inde på land og sænkes bag efter i sundet, samler mange turister.

Svendborg Sund-broen skal gå gennem præstegårdsjorderne og over Sct. Jørgens Park. En vej fra denne skal anlægges i lige linje op til Odensevejen.

Bygningen af de to broer over Svendborg Sund og fra Taasinge til Langeland vil i de kommende år blive lige så store seværdigheder som Lillebæltsbroen og Storstrømsbroen.

Spørger man, hvad årsagen er til, at Svendborg er så populær som turistby, må svaret blive let. Naturligvis skyldes det først og fremmest beliggenheden ved sundet, der, selv om den på udlændinge kun gør indtryk af at

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

være en flod, alligevel ejer samme saltvandsfriskhed som Danmarks øvrige farvande, men hovedårsagen til, at turisterne befinder sig så godt, er den, at alt ligger så bekvemt og i så korte afstande fra byens centrum. De mange småskove omkring byen giver den et friskt og sommerligt præg. Den smukkeste af disse er Christiansmindeskoven, hvis spadseresti langs kysten under overhængende bøge- og egetræskroner, er en landskendt seværdighed. I Christiansminde findes byens store sommeretablissement, det største på Fyn, og hvor der hele sommeren udfolder sig et muntert liv. Man skal se det på en af de store festaftener, hvor lystfartøj ved lystfartøj ligger fortøjet ved den lange dampskibsbro eller for anker ude på vandet, og sunddamperen „Helge" sejler illumineret fra stævn til mastetop og hæk. Svendborgs vise fædre fik for en del år siden den gode tanke at købe hele sin udsigt fra Christiansminde, nemlig kyststrækningen på Taasinge, og sørgede for at få den fredet. Om hundrede år vil den stadig se ud som i dag, fri for skæmmende bebyggelse af nogen art. Her ejer kommunen forøvrigt en af landets smukkeste lejrpladser og en lejrskole i et idyllisk stråtækt bindingsværkshus. Svendborg har også lejrplads på engen ved Christiansminde og en velindrettet ved Faaborgvej.

Ude i Christiansminde er der i en fornem, gammel villa indrettet byens hyggelige vandrerhjem, der hver sommer har stort besøg af udenlandske gæster.

Til Svendborgs bekvemmeligheder hører også de korte afstande over til Taasinge og til Thurø, der nu er landfast med Fyn ved en bro, men også til Langeland og Ærø er der gode færgeforbindelser, hvor man i løbet af en timestid kan nå fra kyst til kyst efter en sejltur mellem de morsomme små øer, der ligger spredt som grønne pletter i det blå hav. På en dagtur med disse både kan man se meget smukt og meget ud over det daglige.

Det er ikke underligt, at farvandene omkring Svendborg er blevet et sandt Eldorado for lystsejlerne, som her flokkes i skarevis hele sommeren. Selv de udenlandske rigmænds motoryachter finder vej ned i det smilende Svendborg Sund. Enhver svendborg-dreng, der er fyldt 10 år og med respekt for sig selv, kan sejle en jolle. Kapsejladserne ude på Lunken samler foruden de mange aktive kapsejlere alle slags fartøjer fyldte med tilskuere. Det var derfor naturligt, at Kgl. Dansk Yachtklub holdt sin første kapsejlads her så tidligt som 12. juli 1867. Ved klubbens senere kapsejladser ved Svendborg var afdøde kong Christian X tit aktiv deltager, senest 1932.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

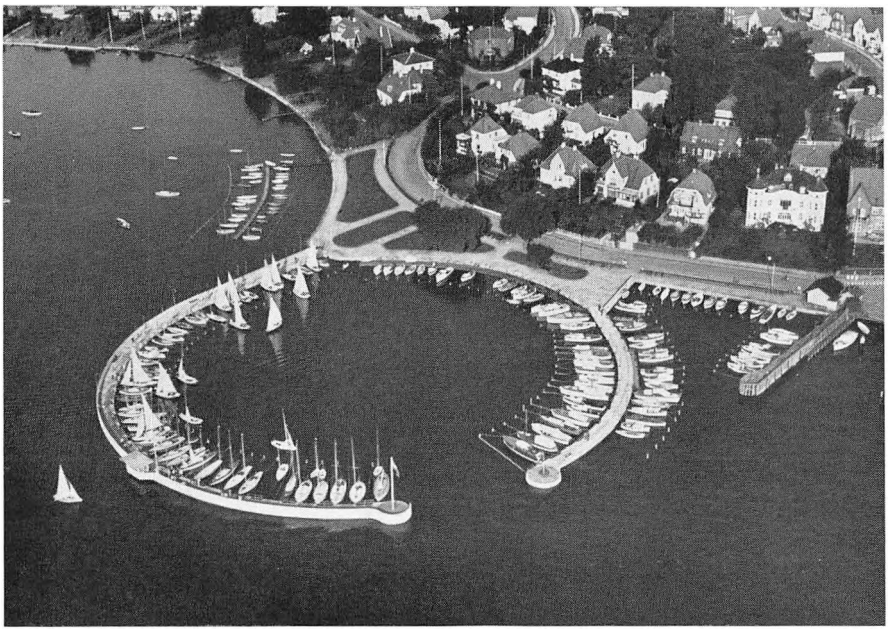

Lystbådehavnen, Svendborg

Svendborg rummer en af landets smukkeste lystbådehavne, der er indrettet med alle bekvemmeligheder for sejlsportsfolkene. Yderligere er den gamle færgegård ved siden af havnen nu blevet Svendborg Sund Sejlklubs klubhus, der ligeledes står til rådighed med bad og restaurant for de fremmede sejlere. Også rosporten drives kraftigt på Svendborg Sund, og roklubben har sit smukke og velindrettede klubhus ved Christiansmindestien.
Også i den store havn er der indrettet centralt beliggende anlægspladser for lystsejlerne, hvis antal stiger for hvert år.
Ved Christiansminde findes en kunstig badestrand, hvor der for en del år siden blev pumpet det fineste strandsand op fra Østersøen, til dækning af den lerede kystbred. I 1958 fik badestranden sig en ansigtsløftning. Denne gang blev der fra kysten ved Drejø pumpet for 60,000 kr. sand ud på strandbredden.
Men svømmesporten kan også dyrkes om vinteren i byens store, moderne svømmehal, hvis opvarmede vand hentes helt ude fra sundets friske strøm og bliver renset i bassinet med noget så fint som ægte sølv. For sportsfolk

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

på landjorden er der sørget med fine tennisbaner, badmintonhal, ridehus og et smukt stadion, anbragt i midten af den idylliske lystskov Høje Bøge. Vil man rigtig beundre den landskabelige skønhed, der omgiver Svendborg, bør man gøre turen over Galgebakken, hvor byens galge i sin tid var rejst, op til det lille anlæg ved Ovinehøj, og man vil i rigt mål blive belønnet ved den smukke udsigt, som her åbenbarer sig.

Hvis jeg skal give et indtryk af den feriestemning, som karakteriserer livet i Svendborg i sommermånederne, kan jeg passende slutte med en beskrivelse af en torvedag på byens torv, hvor boderne domineres af et orgie af farvestrålende blomster, blandet med et bugnende udbud af fisk, ost, fjerkræ, grønsager og frugt fra landets bedste gartneriegn og frugtplantager. I det myldrende liv trænges byens og egnens befolkning med feriegæster omkring boder og stader. Man gnasker saftige sommerpærer og røde eller gule kirsebær på stedet, medens den syngende fynske passiar summer over torvet blandet med fremmede sprog, og ved hvert timeslag spiller Vor Frue kirkes klokkespils sprøde toner en række salmemelodier ud over det brogede liv.

I denne herlige kombination af by og land, skov og strand lever Svendborgs befolkning et lykkeligt liv. Og her befinder de tusinder af feriegæster, som særlig besøger Sydfyns hovedstad, sig vel. Her trives det danske smil, og her i disse hyggelige omgivelser føler man sig hurtigt hjemme og længes efter ferien tilbage hertil.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Udsigt fra Thurøbroen mod vest

TAASINGE OG THURØ SET MED FREMMEDE ØJNE

Af TOM KRISTENSEN

Gud skabte os den ganske jord;
men hjerterne er små,
så kun en plet skal på hans ord
højtelsket for os at stå,
at vi som Gud af kærlighed
til det, som er så småt,
kan elske jorden helt og véd,
at alt er såre godt.
Rudyard Kipling: Sussex.

INDE langs kajen i Svendborg havn ligger en række færger, færgerne til Ærø, færgerne til Langeland med kælenavnene „Den flittige Lise" og „Træskoen", og den mindste af dem alle: færgen til Taasinge og Thurø, den lille, dirrende og iltre „Helge", der på sin tur gennem Svendborgsunds østre arm, som på generalstabskortet kaldes Thurøsund, trodser is og tåge og alle årstider og om sommeren overbelastning af passagerer og gods, når undtages cykler. Vil man derfor på cykle til Taasinge, skal man tage ud

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

vest for Svendborg til Vindeby-færgen, der futter over hvert tyvende minut (nu bliver der snart bro), og vil man på cykle til Thurø, skal man ud øst for Christiansminde til Gamle Hestehauge, hvor der er en bro, som i den sidste snes år har gjort Thurø landfast med Fyn, og som er skyld i, at øen er godt på vej til at udvikle sig fra en skipperø til en landliggerø. Taasinge er mere turistøen. Den har seværdigheder. Det har Thurø kun få af, nu da tallerkenknuseren Baggesen, maleren Niels Hansen og forfatterinden Karin Michaëlis er døde. Men Thurø er Thurø, og det skulle være seværdighed nok.

Dog, her er vi straks ved et kildent punkt. Når en thuriner, en af Thurøs indbyggere, snakker med en tøsing, en af Taasinges indbyggere, og uden spor undselighed hævder, at han boer kønnest, så svarer tøsingen, at det „dæneme" kommer af, at en thuriner har udsigt til Taasinge; han kalder ugenert Taasinge for det smukkeste sted i Danmark; og er han særligt veltalende, slynger han en lammende sætning ud om, at Taasinge er perlen i det sydfynske arkipelag, hvortil thurineren jo ikke kan svare andet, end at Taasinge nu ser lidt vel friseret ud. Og for ikke straks at afstedkomme en krig mellem de to folkeslag gør man bedst i først at tage med den lille „Helge" ned gennem Thurøsund og opleve den utroligt hastige skiften mellem fjord og bugt og flod og bugt og indsø, mellem skovklædt kyst og bakket terræn, med Bregninge kirke ustandseligt på toppen, og samtidig en luftning og fornemmelse af åbent hav, som uvægerligt må gøre enhver fremmed opstemt og få ham til at dømme diplomatisk de to øer imellem. Sundet er på sine steder meget smalt; men den stærke strøm, som man altid må regne med, har gravet så dyb en sejlrende, at selv de store, amerikanske Liberty-både på fra 10.000 til 14.000 tons kan manøvreres igennem, når de vel at mærke tager nøje vare på alle ledefyrene, der ved mørkets frembrud tændes inde på Valdemar Slots og Grastens og Blaabys marker, på alle kostene, der vipper i bølgerne, og på strømmen, der let sætter skibene på grund, for det har meget at sige, om strømmen går ind eller ud. Den lille „Helge" må tit tage et gevaldigt tilløb op med strømmen og overlegent sejle forbi landingsstederne og så dreje, for læmpeligt at kæmpe sig ind mod skibsbroen, så læmpeligt som muligt, da det altid knager, så at man skulle tro, broen brasede sammen. Men denne strøm ville man nødigt undvære. Den gør Thurøsund til et af de livligste farvande omkring Fyn, livligt om vinteren, hvor der altid midt ude i strømmen er en række sorte våger, selv om frosten er nok så hård, våger med tusindvis af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

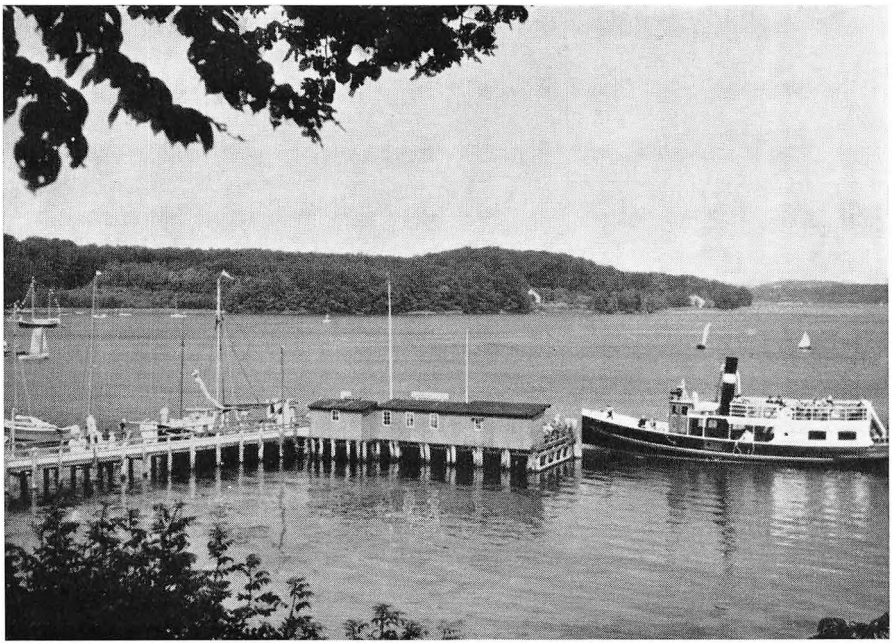

Sundbådens anløbsplads ved Troense

vildænder og søfugle, tallet er ikke overdrevet, og livligt på de andre årstider takket være den store trafik. En skønne dag sejler således kongeskibet „Dannebrog" igennem, og hvordan det nu end går til (nyheder spredes ved hjælp af usynlige, lydløse jungletrommer og anden telepati hurtigere ud over de to øer, end radioen kan udsende dem) — så står der på alle anløbsbroer og bådebroer og badebroer og stejlepladser et underdanigt folk af tøsinger og thurinere og vinker. På Thurø fandtes der år 1948 kun een eneste stalinist, og man anede hverken vedkommendes navn eller køn. Nu er partiet vist på retur. En anden dag ligger en Liberty-båd på grund, medens der råbes mægtigt ombord, og en Switzer hiver og haler. Står man et stykke inde i land, ser det ud, som om den har pløjet sig op i en kornmark, og husene bliver så små ved siden af den. Smalle torpedojagere øjner man nu og da. Minestrygere med radiomaster. Altid er der skibe. „Atlantide", stolt som en svane. Skonnerter, galeaser, en enkelt gang en ægte thuriner med stævn som en clipper, dem er der ikke så mange tilbage af; og næsten altid lystsejlere med de hvide sejl skråt for vinden, under-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tiden grønne eller røde sejl; og næsten altid motorbåde og joller med halvnøgne unger. Et æventyrligt farvand, og æventyrligt fyldt med vandmænd og „brandmænd" i alle farver, en kendsgerning, som Adam Oehlenschläger på sin navnkundige Langelands-færd for snart halvandet hundrede år siden ikke bemærkede; men han var jo også nærsynet, medens H. C. Andersen naturligvis straks fik øje på den og i *Kun en Spillemand* skrev: „De geleeagtige Medusaer laae som store, gjennemsigtige Blomster paa Vandspeilet og forraadte ved deres sagte Bevægelser Liv paa det blikstille Vand". Medusaerne, det er netop „brandmændene", og selv om H. C. Andersen er sat over til Taasinge vesterude ved Sct. Jørgens kirke, hvor han fik det indtryk, at Svendborgsund mindede ham om Donau, så gælder indtrykkene, Donau og „brandmændene", også Svendborgsunds østre arm, Thurøsund. Ad begge arme skyller Medusaerne ind, og der er tider, hvor de i den grad hobes op i Svendborg havn, skubbes ovenpå hinanden af bådene og smuldres i trævler og frynser af bolværkerne, at de virker som affald, som visne blomster, der smides ud nogle dage efter jubilæet.

Selvfølgelig er det straks Taasinge, der gør sig gældende, når man sejler ud fra Svendborg. Dér ligger den med Vindebyøre-lejrpladserne og Bregninge Skov og bakkerne og den evindelige Bregninge kirke, som er synlig overalt på de to øer, når da ikke en skov eller et hegn skyder sig i vejen for den. Langt ude skimtes en lang, lav bro. Det er broen til Thurø. Men det er Bregninge Skov, der fængsler øjet. Den trænger sig længere og længere frem mod stranden, og når man runder den, hænger løvfriske og uddøde træer ud over vandet og giver et uberørt indtryk af urskov og mangrovekrat, naturligvis oversat til det blideste bøgeskovs-dansk, men dog så uberørt, at det giver et stød, hvis man tilfældigvis får øje på et menneske. Der ligger en gammel vandmølle derinde, Venteposemølle, tjæret sort forneden, med den ene længe helt ud til sundet, så at bougvandet fra færgen slår ind mod kampestensfundamentet. Og så trækker kysten sig ind i en mindre bugt, som kaldes Pils Hul eller Pilekrog, fordi der engang skal have ligget et Pils Slot oppe på bakken derinde. På bankerne mod vest ligger Troense by og på bankerne mod syd Frederiksstad. Men udfor Frederiksstad, som nu er groet sammen med Troense, så ikke en sjæl kan se grænsen, og som nu dækkes og fordunkles helt af Troenses navn, strækker der sig ligesom en stor indsø. Egehavn kaldtes den i gamle dage. Sundet har hidtil været smalt. Thurø kyst skal på det smalleste efter gammelt opgivende kun være hundrede favne adskilt fra Taasinge. Og den ligger

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Gamle bindingsværkshuse i Troense

da også nær ved den uberørte skovkyst, denne Thurøs bakkede villakyst med hus og have tæt ved hus og have, med Karin Michaëlis' røde „Torelore" (ikke den smukke røde villa yderst på Drejlsodde, men den næste røde) og mod nord med en lille klat skov med det syndefulde navn Sodoma, som i virkeligheden ikke hentyder til anden udskejelse, end at thurinerne, da de blev kristnede og senere hen moderniserede, efterhånden glemte det gamle danske og den oprindelige betydning af ordet: Ma, der betyder eng. Stedet hed Sudema. Og mod syd med det hvide, bornholmske

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

røgeri på Maarodde, hvor Thurø bøjer direkte mod øst, og hvor den dybe vig, Thurøbund, skærer sig ind. Derfor denne fornemmelse, som om man var på vej ud fra en flod til en indsø.

De fleste får vist lyst til at stå af i Troense. De mange lave, stråtækte huse med det mørkt malede bindingsværk mellem frugttræer, som hælder ud over hegnene og byder sig til, så at man bogstaveligt får kirsebærrene og senere hen æblerne og pærerne i hovedet, eller de blomstrende rosenbuske, der undertiden bruges som stakit, så det er meget svært at lade være at forsyne sig med en gratis knaphulsblomst, og så det, at en stejl sti fører lige op til badehotellet, hvor terrasse og andet mondænt lover menneskeligt velvære, alt dette er fristelse. Og man tænker på, om dette Taasinge virkelig er Thors Eng, som det hed på Oehlenschlägers tid, eller Thors Seng, for er det ikke, som den gæve sognepræst for Landet sogn, *Fred. Christ. Lund,* i sin *Beskrivelse over Øen Thorseng* 1823 bemærkede: „Man har formodentlig i denne Øes Navn villet finde Benævnelsen enten af Thors Eng eller vel endog af hans Seng, fordi den formedelst sin Skjønhed vel kunde være værdig, at afgive et behageligt Hvilested for hiin Oldtidens Yndlingsgud, naar han stundom, træt af sine Vandringer i Luften, følte Attraae efter at hvile og vederquæge sig?" At den gode Fred. Christ. Lund med sin holbergske ironi imidlertid også har været i besiddelse af filologisk disciplin, røber han ved at opremse alle de navne, han har fundet i ældre trykte bøger og skriftlige dokumenter: Thioslund, Thoslandia, Taasinge, Taasing, Tosing, Tossing og Tossinge, dog mærkeligt nok ikke navnet i kong Valdemars jordebog: Thosland, og ved at notere sig, at „Omegnens Almue i Almindelighed ikke kaldes Taasinger men Tøsinger, hvilket maaskee kan ansees som eet Beviis for, at Øens ældre Navn ikke har været Taasing, men snarere Tosing, eftersom o lettere end aa i Udtalen forvandles til ø".

Men lad indsøen drage os, og lad Thurø drage os! Nu bliver der større horizont. Thurøsund viser sig at gå ud i den store Lunkebugt med udsigt til Vemmenæs skovene og Stenodden, den lange udløber af Taasinge, og bag den Langelands blånende stribe. Man aner ligesom indsø bag indsø, og dog er det et øhav, hvad man mærker på friskheden. Luften i Svendborg huskes nu, som om man havde opholdt sig i en gryde.

Thurø har en mærkelig form, noget i retning af en hestesko eller et par bukser, og det skyldes velsagtens, at der oprindeligt har ligget to parallelle øer, Thurø og Grasten. Grasten udtales Grastn med langt a, og ingen aner,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Gambet, Thurø

hvad navnet kommer af. Den dybe vig, Thurøbund, har i sin tid været endnu et sund, men er groet til i den østre ende. Og indsejlingen fra vest beskyttes af en lille ø, Kidholmen, som naturligvis udtales Kiholmen, en sær, lille ø, som hører ind under Valdemar Slot på Taasinge, hvad der geografisk set er urimeligt, og som lejes ud til Thurøs fiskere. Der boer ingen, og alligevel findes der to thurinere, der kan prale af at være født dér.

Kort forinden Kidholmen løber færgen til ved Blaaby tæt op ad den røde villa, der var maleren Niels Hansens, og skibsværfterne, hvor der altid ligger en båd under bygning og med sine spanter og ribber ligner et solafbleget skelet. Thurøbund sejles der ikke ind i af færgen. „Bunden" virker, som om den er fredlyst. Og dog er det ikke mere end en menneskealder siden, der overvintrede op imod et hundrede skibe derinde. Nu er der kun få kaptajner og skibsførere tilbage på Thurø (dog er der to skibsredere), skønt der er mange endnu, der farer til søs.

Men intet minder om Thurøs fortid som Thurøbund, og det skønt Thurøs

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fortid opløser sig i dunkle frasagn. Den barbariske skjoldungehistorie om kong Helge, der drog på sørøvertogt og på sin færd voldtog en jomfru, som flere år efter hævnede sig på ham ved at lade ham hærtage hans egen datter, hele Hrolf Krakes vilde tilblivelseshistorie, henlægger Saxo til Thurø, og han kalder jomfruen Thore, og øen skulle således være opkaldt efter hende. Der er imidlertid kommet forvirring i overleveringen — hvad thurinerne ikke har ladet sig anfægte af, for de har rejst en sten til ære for Rolf Krake i håb om, at han virkelig var thuriner; — men desværre har det haft sin indflydelse på Adam Oehlenschlägers to mesterværker „Helges Æventyr" og „Yrsa", så at han i stedet for en jomfru Thore på Thurø skabte en krigerisk dronning Oluf i Saxland, og Thurø derved gik glip af et heltekvad. Den gamle, ideelle sørøverrede, Thurøbund, havde ellers fortjent det, og havde Oehlenschläger på sin tur til Langeland været så heldig at komme til det dengang så afsides Thurø, så havde han sikkert fulgt Saxo og i stedet for et bøgeløst Saxland valgt sig en ø, hvor han kunne besynge „den ynderige Bøg, der mellem Træer knejser som mellem Urter Løg", han havde henlagt handlingen til Thurøbund, ligesom folkefantasien henlagde kæmpevisen:

Balder, Rune og hans Viv
De begyndte stor Kiv
Paa Thurøe

til en stor, flad sten med mærket af Balders ti fingre, som skal have ligget inderst inde i Thurøbund på bundsletten, men som var ryddet af vejen, da biskoppen over Fyns stift, dr. *C. T. Engelstoft*, i 1859 skrev *Historisk-statistisk Beskrivelse af Øen Thurøe*.

Fra Blaaby går færgen videre til Grasten og anløber den tæt ved Thurøs sydspids, Grønneodde. Grasten, som i folkemunde kaldes „det øde Grasten", er ikke så øde endda; men Taasinges kyst, der nu ligger betydeligt fjærnere, dominerer med Bregninge kirke, med den tætte række huse langs vandet ud til Lodskroen, den lange, fornemme poppelallé op til Valdemar Slot, — poplernes aflange silhouetter i grønt tegner sig mod himlen i engelsk stil, — og Valdemar Slots store, sorte tag, som hæver sig næsten brutalt over længer og lader, der set fra Thurø synes at ligge i een forvirring med en hvid tepavillon yderst ude på næsset.

Grasten er et gammelt fiskerleje, og til trods for badehotel og enkelte villalignende huse bærer den endnu præget af det. Er man en god fod-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gænger og ikke er bange for en elleve-tolv kilometer, kan man stå af her, da færgen nu går tilbage igen. Og så kan man vandre op gennem Fredskoven (åh, de mange kantareller!), der i et smalt bælte afskærer dette yderste Grasten fra den øvrige del af Thurø, og videre ad denne den eneste vej, som følger øens hesteskoform. Kan denne vandring anbefales? Ja, for den, der elsker natur. Her er automobilismen nemlig ikke så faretruende udviklet, at det er gået altfor stærkt ud over landevejsgrøfterne, og hvad er så godt som en gammeldags, dansk landevejsgrøft, når jorden har fin bonitet, og ukrudtet kan vokse sig højt. Intet sted har jeg set så store, hvide Snerler. Her forstår man virkelig, hvorfor disse blomster i folkemunde kaldes „Silkeskørter" eller „Jomfru Marias Særkeærmer". Intet sted har jeg set så høje, lyseblå Cikorier, så buskagtige, strittende Rejnfan og så meget Perikum for ikke at tale om Krageklo og Agermåne og Kællingetand, og jeg er jo kun en københavner, der ikke har sans for botanik; men her er blomsterne så uundgåelige, at man uvilkårligt må udbede sig den ære ved hjælp af en „Flora" at blive præsenteret for deres navne. Er det et tilfælde, at en af vore store naturdigtere, Johannes Jørgensen, er af en slægt fra Thurø, en ægte Ebenezer? Man nægter at tro på tilfældigheder. Og skovene, Fredskoven og Østerskoven, som ejes af befolkningen, så at de gårde og huse, der lå på øen i 1810, da jorden blev udskiftet, endnu har hver sin skovpart, har også noget af dette uberørte over sig, som må overraske en fremmed. Om foråret står Anemonerne så tæt, at det svimler for øjnene, som når man en augustnat stirrer op i Mælkevejen. Skovbunden danser af stjernetåger. Og Revet syd for Østerskoven, den store, øde strandeng, hvor kvæget kan gå frit, har i maj måned en lav, rødlilla tåge over sig. Det er Engelskgræs, der står i blomst.
Gårdene og husene ligger spredt, for i virkeligheden er der kun een by, Thurøby, med øens eneste kirke, eneste kirkegård, eneste postkontor, eneste telefoncentral, men med både kro og restaurant. Og der burde i virkeligheden være noget karakteristisk ved disse huse, for det er en gammel, thurinsk skik at male bindingsværket brunt og tegne det af med en vandblå farve. Den er imidlertid gået af brug på grund af tidernes ugunst. Så der er kun de mandshøje stokroser tilbage, de sirligt revne haver med stensætning, og vejen udenfor, som også er omhyggeligt revet, så at man holder sig ude på midten for ikke at sætte skæmmende fodspor. Men dette renlige og venlige og nypudsede er træk, der er fælles for alle de fynske øer. Når man ved Østerskoven drejer mod nord over bundsletten, det

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

inderste af hesteskoen, har man igen udsigt over Thurøbund med Kidholmen og Taasinge i det fjærne og kan rigtigt fatte, hvilken paradisisk sørøverrede den må have været, især da dens kyster var skovklædte. Endnu så sent som i 1783 var hele den sydlige del een sammenhængende skov.

Og det er da ikke så sært, at „Thorø major", som øen kaldes i Valdemar den Andens jordebog i modsætning til det mindre Turø ved Assens, blev indlemmet i de danske kongers jagtterrain, da de omsider fik lagt Danmark under sig. Nogen større bevågenhed fra kongernes side har øen dog aldrig nydt. Der blev ikke opført noget „højt hus", det vi ville kalde en kongelig jagthytte, på den som f. eks. på Lyø, og Thurø slap måske derved for at spille Lyøs skæbnesvangre rolle i Danmarkshistorien. Derimod kom den ud for konsekvenserne af Valdemar Sejrs tilfangetagelse og blev flere gange pantsat til de holstenske grever, og da den endelig under Valdemar Atterdag atter kom under kronen, fik biskopperne i Odense øje på den. De ejede domænet omkring Ørkel Slot ved Svendborg og domænet omkring Kjærstrup Slot på Taasinge, det vil sige hele Taasinge, og helmede ikke, førend de fik det mellemliggende Thurø med den naturlige havn, Thurøbund, til len, så at de kunne importere og eksportere til og fra Tyskland udenom toldlove og uden Svendborg by som mellemhandler. Thurøs historie under krumstaven, sådan som den læses ud af kongebreve, handler da også ideligt om chikanerier mellem Svendborgs borgere og biskoppernes folk på Thurø, hvor Thurø truedes med konfiskation af varer, ja endogså af skibe. Men berømtest af alle stridighederne er vel nok mellemværendet mellem den voldsomme Christian den Anden og den ligeså voldsomme biskop Jens Andersen Beldenak, der endte med, at kongen både ville have Taasinge og Thurø tilbage med den motivering, at begge dele engang havde hørt under kronen, hvortil biskoppen svarede, at når kongen først havde gjort sine fordringer gældende på England og Skotland, som også tidligere havde hørt under den danske krone, så kunne de bagefter snakke om Taasinge og Thurø.

Men af alt dette historiske er der intet spor. Landskabet ligger uanfægtet med store udsigter til det bakkede Sydfyn, der skifter i årstidernes belysninger og ligesom kan hæve sig og sænke sig. Skovløst er her. De levende hegn, som giver Taasinge en frodig hygge på sine steder, findes sjældent; men om foråret er man glad for det, for da blusser de firkantede tulipanmarker med en klar, hollandsk farvepragt.

Intet minder om hedenske voldstider eller katolske prangertider. Går der

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stude på græs, er det i hvert fald ikke Jens Andersen Beldenaks. I Thurø by er der imidlertid et mindesmærke over øens mest sagnomspundne kvinde, nemlig Ellen Marsviin, frue til Boller og Rosenvold i Jylland, til det halve af Vallø på Sjælland, til Lundegaard, Veilegaard og Holkenhavn på Fyn og Kjærstrup på Taasinge og også frue til Thurø, og endelig og ikke mindst moder til Christine Munk, Christian den Fjerdes gemalinde. Og dette mindesmærke er Thurø kirke, som hun selv har ladet bygge. Elsket var hun ikke, for ellers gik der vel ikke det grumme sagn, at hun engang havde spillet med kongen om Thurø og tabt den og da bedt om lov til at beholde den, indtil hun havde høstet blot een udsæd, men benyttet mellemtiden til at så kristtjørn over hele øen, så at kongen hverken ville eje eller have den.

Foruden at være en praktisk kvinde var fru Ellen Marsviin også en gudhengiven kvinde, som elskede at bygge kapeller. Nu havde Thurø et kapel i det nordvestlige hjørne af øen, hvor sognepræsten fra Sct. Nikolai i Svendborg undertiden holdt gudstjeneste. Efter nogle manipulationer med præstens korntiende og ofret forlagde hun egenmægtigt Thurø menighed til Bregninge kirke, som lå under hende, en uheldig ordning, da den Bregninge præst boede en halv mils vej længere inde i Taasinge ved Landet kirke, hvor han også var præst, og således var både altfor optaget og altfor fjærntboende til at kunne være sine sognebørn til nogen trøst. Og da Ellen Marsviin således mente at have gjort kapellet overflødigt, tog hun altertavlen og lod den flytte op til sit nye og prægtige kapel på Holkenhavn. Men nu fortæller sagnet, at hun engang drømte, hun brændte i helvede som straf for dette „ran", og hun besluttede da om morgenen at bygge en kirke på det sted, hvor hun havde nedrevet kapellet, og lod samle materialerne sammen. Da blev det imidlertid storm og højvande, og højvandet rev materialerne med sig og skyllede dem i land for foden af en høj, der ligger overfor herregården Bjørnemose på Fynsiden; stedet hedder nu Præstelandingen. Her blev kirken så bygget, og højens skrænt blev kirkegård, en af de smukkeste skipperkirkegårde i Danmark, med Skaarupøresund lige nedenfor og på den anden side den brede, hvide, firkantede herregård med skoven som baggrund.

For den bortfjærnede altertavle gjorde den nidkære frue også afbigt, idet hun fra Dalum klosterkirke bortførte en anden altertavle, rejst til ære for Mater dolorosa, Smertens Moder, som den lutheranske biskop Jacob Madsen i sin visitatsbog havde skældt ud for „en Skarns Taffle med Jomfru

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Mariæ Billede", altså efter den tids formening et fælt, katolsk afgudsbillede, som fru Marsviin sikkert har haft sin underfundige tanke med at skænke de Thurø skippere og bønder, der ikke engang for deres sjælefreds skyld gad ulejlige sig over til Bregninge. Tavlen havde to fløje med udskårne billeder af to knælende skikkelser, hvoraf den en formodes at være kong Hans og den anden hans dronning Christine. Der er dog større sandsynlighed for, at de har forestillet kong Christian den Første og dronning Dorothea.

Denne uvurderlige altertavle, som virkelig var blevet en seværdighed, fik imidlertid en krank skæbne, for i 1828 var den så afskallet og faldefærdig, at den var en skamplet på kirken. Men da traf det sig, at klosterkirken i Svendborg skulle nedrives, og inventaret sælges til fordel for Svendborg skolevæsen. Og atter skulle et egenmægtigt menneske gribe ind. Det var kirkeværge, købmand P. Jørgensen, der var født på Thurø. Han lod Klosterkirkens altertavle tage ned på Klosterkirkens egen bekostning. Han undlod at opføre den på inventarielisten. Måske lod han den restaurere for sine egne penge. I hvert fald fik Thurø kirke den foræret i nymalet og opfrisket stand, og købmand P. Jørgensen stod som giveren. Svendborg skolevæsen fik ikke en øre for den. Efter en undersøgelse lod stiftsøvrigheden imidlertid sagen stille i bero. Og nu kunne Thurø kirke pille sin gamle altertavle med de formentlige portrætter af de første oldenborgere ned og sende den til Oldnordisk Museum. Under transporten til København blev den yderligere ramponeret og faldt fra hinanden. Nu er den heldigvis restaureret.

Thurø kirke er meget smuk og enkel. På våbenhusets gavl står der FEMS 1639, hvilket betyder, at kirken er opført 1639 af fru Ellen Mar Sviin. Men man bør ikke lade sig nøje med synet af kirken og en tur på kirkegården, hvor maleren Niels Hansen og digterne Karin Michaëlis og Valdemar Rørdam ligger begravet. Man bør gå ind i kirken, for der er meget at se. Foruden altertavlen, et træskærerarbejde, der forestiller Kristi lidelseshistorie i broget farvede figurer, er der et klenodie af en prædikestol, et træskærerarbejde i sengotisk stil, en stille farvefryd for øjnene, og et voldsomt virkende krucifiks, der menes at være fremstillet på Claus Bergs Værksted i Odense på kong Hans' tid. Desuden er der de 14 forreste stolerader med billedskærerarbejder, der forestiller de tolv apostle, idet der er dubletter af Paulus og Andreas, en døbefont, hvor der på randen af dåbsfadet står H. R. K. med Rosenkrantzernes våben og K. G. S. med Gylden-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stjernernes våben, og på alteret to messingstager, mærket O. C. R. med Rosenkrantzernes våben og G. P. med Podebuskernes våben, meget af det

Thurø kirke

genstande, der har tilhørt andre kirker, som Ellen Marsviin overtog sammen med de mange herregårde, hun skrabede til sig.
Turen langs kirkegården og ned ad vejen med de stråtækte huse, der ligner lodne dyr, og langs stranden op mod Thurø bro vil glæde enhver idyliker, og man kan så fortsætte mod syd ned til Blaaby, forbi Rolf Krake stenen,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et kvarters gang, og prøve på at fange „Helge" for at komme til Troense på Taasinge.

Taasinge er fem-seks gange større end Thurø. Den er så stor, skriver Fred. Chr. Lund, at „det endog endnu er temmelig almindeligt iblandt de mindre Øers Beboere i det Sønden for Fyen beliggende Archipelag, at de kaldte Thorseng slet hen Landet, ligesom igjen Thorsengs Beboere kalde hine — Øboerne. Det er, som om en Quadratmiil er for stort et Areal i Almuens Øjne til at kaldes en Øe; i det mindste pleie Skolebørnene her på Øen ikke at ville vide af, at de boe paa en Øe. Hiin Benævnelse er vel ogsaa den rimeligste Anledning til, at den midterste, efter Nogles Mening ogsaa den ældste Kirke her paa Øen kaldes Lande- eller Landet-Kirke, der dog vel maa være det samme som Landets Kirke". Man stiger altså virkelig „i land" i Troense.

Medens Thurø by kun ironisk tør kalde en af sine veje for gade, „Millionærgaden", fordi der for nogle år siden boede så mange velhavende kaptajner og skibsførere på den, tør Troense for fuldt alvor kalde en af sine smukkeste veje for Grønnegade, som ikke bør udtales med den københavnske, mislige biklang, da en af de mest yndede aftenture i Troense går ned ad denne forbi mølledammen og ud ad Præstealléen. Haverne her er langt frodigere og tættere end på Thurø, og man mærker en årelang propaganda bagved, en propaganda, der går tilbage til en skolelærer i Vemmenæs, Niels Mortensen, på Oehlenschlägers tid. Han lærte tøsingerne at kæle for deres haver, ikke alene fordi det kunne betale sig, men også af skønhedshensyn, og derfor ser man på Taasinge så mange omhyggeligt klippede plæner med græsset så tæt, som var det fløjl, og så mange høje med mærkelige sten, som tøsingerne næsten har en kinesisk forkærlighed for.

Men den berømteste tur i Troense går hen forbi den gamle skolebygning med det lille klokketårn på tagryggen.

Dog her må vi standse, for til denne bygning er der knyttet et museum, ‚Søfartsmuseet ved Svendborgsund"; generalstaben ville have kaldt det „ved Thurøsund". Over indgangsdøren hænger der et broget skibsnavnebræt med to dannebrogsflag og en hvid due med et grønt olieblad i næbbet og med navnet „Noah" nedenunder. Det er overraskende som et godt digt, for det siger egentlig alt. Første afdeling er viet sejlskibene fra Troense og Thurø. Der er skibsmodeller, skibsdokumenter, sømandsfancies (flettede måtter og andre håndarbejder), og rummet er domineret af et stort kølhalespil. Der er også mange malerier af sejlskibe: Barken Dannebrog, Tro-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Søfartsmuseet i Troense

ense, malet 1832 i Hongkong af Li Fung, der havde fyrretyve svende på sit malerværksted; barken Elias, Troense, malet 1859 i Italien, og der er de mange linjetegninger, smukke som japanske malerier, udført af Troenseslægten, Rasmus Møller, hvoraf 27 medlemmer var skibsbyggere (i Faaborg). For endevæggen er der et stort kort over „Svendborgsund", hvorpå alle skibsværfter, både de, der har været, og de, der er der endnu, er afmærket.

Museet er dog langt fra lokalt bestemt. Der er afdelinger for Ærø, Fanø og Sydslesvig, og der er bygget lokaler, som skal rumme modeller af svendborgdrengen, yachtkonstruktør Henry Rasmussens (Bremen) og skibsreder A. E. Sørensens (Svendborg) skibe, og endelig er der et søhistorisk registratur over alverdens sejlskibe, der er forfatteren, befragter F. Holm Petersens stolthed. Det er F. Holm Petersen, der ene mand uden støtte fra stat eller kommune har skabt dette farverige og eventyrlige museum. Hvor er det dog levende! Hver ting har sin historie, og kustoderne kan både engelsk, tysk og spansk. Man er i den store verden.

Så går den berømte tur videre ned til skrænten ved kysten, som man ikke kan komme helt ud til, fordi ejerne på den indre side af vejen har købt

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hver deres parcel af skrænten og anlagt haver ned ad den, ned til deres bådebroer. Kun Lodskroens areal er tilgængeligt som krohave med udsigt til Grasten, og så er der naturligvis den stejle sti ned til det lille, gule lodshus. Nu drejer vejen indad igen; men man kan trygt følge den, for den fører op til den lange, imponerende poppelallé, indkørslen til Valdemar Slot, dobbelt imponerende, fordi poplerne i deres gigantiske højde en lang strækning ikke har andet end kornaksene at konkurrere med. Man får her et begreb om, hvad enevælden har betydet; og hvor sej den har været, forstår man, når man får at vide, at udstykningen af Taasinge først begyndte 1911, et helt århundrede efter Thurø. Men skønhed har den skabt, en vidtstrakt symmetri, hvor alt underordner sig for at fremhæve det centrale, og poppelalléen er anlagt for at spænde forventningen og gøre trodsige rygge krumme, inden de når op til slottet. Andagt giver den i al fald, hvadenten man nu kan lide det eller ej.

Vejen går lige gennem en portbygning og ind i en stor, firkantet slotsgård, og den forvirring i bygningernes beliggenhed, som man havde bemærket fra Thurø, opløser sig nu selvfølgelig i symmetri. Den store, toetages slotsbygning i barokstil med det stejle, treloftede skifertag ligger fornemt tilbagetrukket, og den gruslagte tilkørsel op til hovedtrappen midt for er næsten majestætisk adskilt fra vejen og den gemene hob af tøsinger og turister ved jernkæder. Hvor stor i dimensionerne denne rødstensbygning er, bliver man klar over, når man i den østre fløj får øje på de to aflange kirkevinduer. Her har Niels Juel indrettet et kapel, som den 3. oktober 1687 med megen højtidelighed blev indviet af den Odense biskop, som hed Thomas Kingo. En udførlig skildring af festligheden har digterpræsten Niels Lucoppidans fader, Peder Jensen, givet i Landet sogns gamle kirkebog.

Interessantere, arkitektonisk set, end hovedbygningen er de to hvide portbygninger med de gult malede pilastre. Den vestre har et solur over porten og den østre et almindeligt ur, som dog er pålideligere end soluret, fordi det også kan rette sig efter „sommertiden". Ved siden af ligger lange, lyse avlsbygninger, symmetrisk overfor hinanden ligesom portbygningerne. Og den firkantede slotsgård afsluttes af den hvide tepavillon med gule pilastre, den pavillon, der fra Thurø tog sig ud, som om den lå yderst på et næs. Størstedelen af slotsgården er optaget af en firkantet dam med hvide svaner og ænder, der også er hvide for ikke at stikke altfor stærkt af mod svanerne.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Valdemars Slot, Taasinge

Også dette slot er knyttet til Ellen Marsviins navn. Hun sad på Kjærstrup, det gamle bispesæde, hvor Jens Andersen Beldenak havde residеret i sin tid, men overlod denne borg og sin andel af Taasinge til datteren, fru Christine Munk, og da Christine Munk med Christian den Fjerde fik sønnen Valdemar Christian, fik denne søn godset overdraget. Christian den Fjerde bestemte sig da til at bygge sin søn et slot og lod det gamle Kjærstrup nedrive. Voldstedet ses endnu til venstre for vejen op til Bregninge. Men prins Valdemar var en urolig sjæl, der tog i russisk krigstjeneste, og da han kom hjem, kunne han ikke enes med Frederik den Tredie, men måtte i svensk tjeneste, og han døde i Polen 1656. Derved kom slottet over på hans søster, fru Ebbe Ulfeldts hænder. Men denne frøken Hedevig, som hun almindeligvis kaldtes, havde en besynderlig evne til at sætte sig i gæld, og for at kavere sig mod kreditorerne, som allerede havde taget en del, pantsatte hun skovene pro forma til sin svoger, Korfitz Ulfeldt, hvad der havde til følge, at kongen efter forræderiprocessen konfiskerede dem uden hensyn til pro forma eller ikke pro forma. Da Christian den

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Femte derfor senere hen skænkede Niels Juel sin andel af Taasinge, måtte Niels Juel blandt andet købe hovedgården tilbage af københavneren, Henrik Nielsen Holst, på hvis hænder den var kommet som pant for frøken

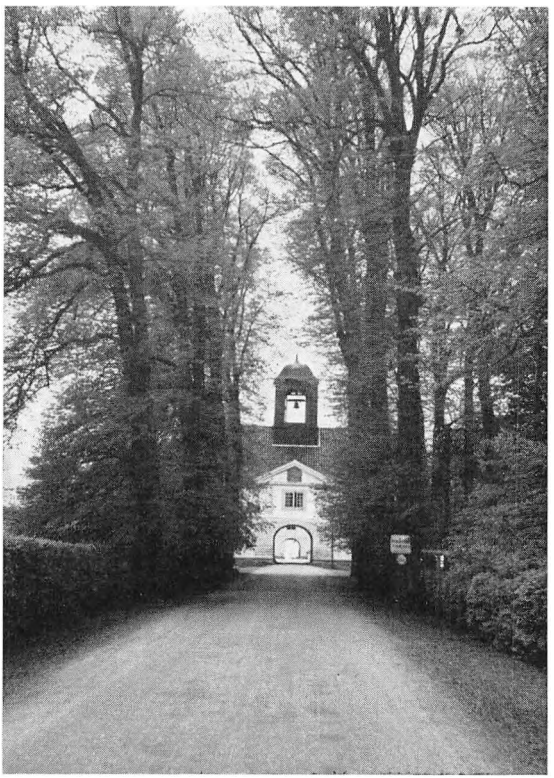

Alleen til Valdemars Slot

Hedevigs gæld, og denne hovedgård var tilmed så molesteret af svenskerne — kong Karl Gustav den Tiende boede selv en tid på Landet præstegård, så hans soldater gik særligt grundigt til værks på Taasinge —, at Niels Juel måtte restaurere den fra grunden, hvorfor da også ethvert spor af Christian den Fjerdes stil er forsvundet fra Valdemar Slots hovedbygning. Særlig billig har den kongelige gave just ikke været for admiralen.
Gennem den østre portbygning kommer man ud til Lunkebugten, der er en halv mil bred, og herfra ser det ud, som om der ligger skov langs hele

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kysten, Pederskov, Nørre Skov, Tvede Skov og skoven ved Stenodden. Der ligger næsten altid nogle og fisker derude, hvadenten de nu står ret op i båden og med de pludselige, sidelæns ryk med armen afslører, at de pilker torsk, eller de dørrer makrel eller stanger ål. På mørke aftener er åleblussene ikke noget særsyn.

Vejen går nu norden om Pederskov og sønden om slotsparken og den inddæmmede eng med det lyse jerseykvæg og forbi den venlige bygning, som tydeligt røber, at den er noget fornemt; den er Juelernes enkesæde. Og på højre side af vejen står der en kæmpemæssig eg, der med sine runkne, forvredne grene ser så truende ud, at man uvilkårligt må standse. De store, runde, mørke ar efter de afsavede grene virker som øjne, og stirrer man længe på kronen, er det, som om den bliver uhyggeligt levende, en kæmpeblæksprutte med arme, der søger sig frem gennem luften. Det er Ambrosiusegen, et levende minde om den farende digter, Ambrosius Stub, der i en alder af nogle og fyrre år, kort tid efter sin kones død, kom til Taasinge som skriverkarl på Valdemar Slot under Niels Juels sønnesøn, en lunefuld mæcen, der nok holdt af at omgive sig med vittige hoveder, men øjeblikkelig smed dem på porten, hvis de vovede at fornærme ham selv personligt. Denne skæbne overgik da også digteren i slutningen af 1752; men han nåede dog, skønt sørgende enkemand, at få sat sig et par spor. På øen: ved at der i kirkebogen for Landet sogn under indførelsen af et uægte barns dåb i marts 1753 står anført: „Faderen sagdes at være Ambrosius Stub, som var Skriverkarl hos Kammerherre Juel paa Taasinge". Og i litteraturen: ved at et af de første danske naturdigte, Ambrosius Stubs: „Den kedsom Vinter gik sin Gang", som professor Vilhelm Andersen gerne ville have skulle være digtet i Stubs ungdom på hans fodture i Jægersborg Dyrehave, men som af indre psykologiske grunde langt snarere er blevet til på Valdemar Slot. Det er den sidste strofe og især de sidste fire linjer:

Jeg tør maaske
vel faa at se
min Vinter blive til en Vaar
i Aar

med deres første fornemmelse af alderdom, der overbeviser om, at digtets tilblivelsestid ligger umiddelbart før de tre sidste, fattige og triste år i Ribe, altså i årene på Taasinge. Chr. K. F. Molbechs populære skuespil

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

„Ambrosius" er således ikke alene opspind, men hvad værre er, en forskruet og forkert, romantisk fortolkning af et af Ambrosius Stubs andre digte „Du dejlig Rosenknop", som der desværre ikke er noget håb om at redde til den sydfynske ø.

Men den lunefulde kammerherre Niels Juel fortjener også lidt nærmere omtale. Han fortjener lidt rehabilitation, for han lod en mængde frugttræer forskrive og gratis uddele blandt sine bønder, og denne episode fortæller Fred. Chr. Lund ganske muntert om: „Kun Faa skjønnede paa denne Gave, som den fortjente. Nogle vare endog saa uforskammede, at de afhuggede Roden af Træerne, førend de plantede dem, for at Kammerherren, naar han reed omkring og betragtede Træerne, kunde see, at slige Nyheder ikke vilde lykkes her til Lands. Men Kammerherren, som fik Nys om denne Udaad, lod ved sine Jægere alle Træerne undersøge og et nyt Quantum forskrive. Derpaa forsamlede han dem, som havde afhugget Træernes Rødder, paa Slottets Flisesal, pryglede dem lystigt igjennem med sin Ridepisk, gav dem nye Træer og lod dem gaae. Kuren var probat, og mangen nu levende Mand velsigner i heldigt Frugtaar, naar Haven erstatter den Indtægt, som Jordlodden nægter, Kammerherren, fordi han varmede hans Oldefars eller foregaaende Fæsters Ryg". Se, det er noget andet, end Chr. K. F. Molbechs baron.

Vejen går nu til Bregninge mellem Valdemar Slots blånende hørmarker og dets fasaneri til den ene side og skrigende gule marker af raps til den anden; men hvorfor ikke dreje af mod syd, hvis solen er stikkende varm, og man endelig vil mod syd, og forsvinde i Nørreskovens kølighed? Ikke fordi den skygge varer så længe. Snart er man ude på åbent land igen, og nu er det fladt og skovløst, som størsteparten af Taasinge, men med levende hegn. Lundby er ikke en landsby, man standser i, og dog har den givet navnet til Taasinges virkelige digter, præsten Niels Lucoppidan, for ligesom Broby latiniseret bliver til Pontoppidan, bliver Lundby til Lucoppidan.

Det var i 1714, at Niels Lucoppidan, sognepræst i Landet og født i Landet præstegård, udgav sit berømte digt „Tobacks Berømmelse imod Nogle kræsne og svimel-hovede Foragtere, stiilet til alle ædrue Tobacks-Smøgeres Forlystning, dog icke dens u-maadelig Misbrug til nogen Forsvar", og da der i dette digt til piberygningens pris forekommer et portræt af den tøsingske bonde, et virkeligt realistisk portræt, er det vel værd at mindes. Niels Lucoppidan skildrer, hvorledes den arbejdsomme bonde sætter sig til

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hvile ved agerens ende og i sin lomme mellem søm og pinde leder efter sin stumpede lerpibe med tobak, som han får ild i for at jage „Padder, Brems og Myg" væk, og hvorledes han om aftenen, når solen går ned bag skov og „bjerge", og mave-ormen bider ham, det vil sige, han er skrupsulten, går hjem til konen, Ludse, det må vel forstås som: Lucie, og da står der:

Den lydig Ludse selv hans Pibe stopper
og mod ham udi Dans med Glød og Klemme hopper,
hun klapper ham paa Ryg, han skal ej blive vred,
før han faar Piben ud, er Disk og Dug bered.
Til Gildes naar han kan med Øl Tobakket svale,
da véd han Natten ud om gammel Sagn at tale,
i Dagning dingler han hjem paa platfodet Øg
og hænger Næsen i sin korte Tud i Røg.

Man skulle tro, at denne skildring af den lystige tåsingekvinde „med Glød og Klemme" og den ganske uforargede omtale af en arbejdsom bondes ærlige rus er karakteristisk for øen. Den er det i hvert fald for Thurø. Og slutmoralen på dette fornøjelige og tit usnærpede præstedigt:

Mandhaftig Broder, kom og sæt dig hos min Side,
lad Tiden med en Smøg og lystig Tale glide! —
Hvor dybt man tænke kan ved dette Pattedrag,
og Venner bænkes kan om denne tørre Smag!

kan sikkert enhver tøsing og turist skrive med under på.

Nu kan man, især hvis man er på cykle, tage vejen syd på til Tvedeskoven og Vemmenæs. Er man til fods, må man vænne sig til, at hundene i ethvert hus langs vejen er så forbløffet over synet af en fodgænger, at de følger ham et godt stykke både skældende og bjæffende. Vemmenæs er overfartsstedet til Rudkøbing; men udsigten til Langeland forvirres noget af Sidø, så at man kunne tro, overfarten var kortere. Og Vemmenæs er også litterært berømt, for her har Adam Oehlenschläger været på besøg fra Rudkøbing; men desværre var han i skoledrengehumør og skrev homerisk, så at den gårdmand Eriksen, han besøgte, forvandledes til „Erikiden", og den grå skipper, Niels Hansen, som sejlede ham over, blev til

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

„Nileus, graa Hansaide". Og det er tvivlsomt, om man, hvis man går ind i den højst moderne færgekro og citerer linjerne fra „Langelandsrejsen":

Og de ambrosiske Bær, i de aflangtfunklende Skaaler,
Smilte med Purpursmiil, til Behag for den samlede Skare,

vil finde en sådan forståelse for det homeriske sprog, at man får jordbær serveret.

Turen langs sydkanten af øen op ad bakken til Bjerreby giver atter en af disse storslåede udsigter, som øerne i det sydfynske arkipelag er så rige på. Stik nord ligger Bregninge kirke på sit højdedrag, smukkest i eftermiddagslyset, hvor den røde farve i dens mursten kommer glødende til syne. Set fra Thurø gløder dette kirketårn næsten aldrig, i hvert fald ikke så rødt. Og mod nordøst åbner Lunkebugten sig for Thurø i hele sin bredde med de sydfynske skove bagved. Atter får man oversigt i en ny vinkel. Det er det, som gør ture på disse øer så opløftende, taget i dette ords bogstaveligste betydning. Og går man så mod sydvest, forandrer det mangfoldige Taasinge sig totalt. Her ligger den utilgængelige halvø, Maanen, spændt ud som et månesegl, men afspærret, fordi der går store hjorder af kvæg frit græssende omkring på dens enge og bakker, og tyrene godt kan være ubehagelige. Desværre er Maanen ikke så poetisk et navn, som man skulle tro, for det er igen „Maen": Fælleden eller engen, der har skabt et filologisk fatamorgana. Men her passer det. Navnet Maanen rummer i sig alt det primitive og øde, som er så karakteristisk for dette paradis for ensomme jægere og andre ensomme og uforfærdede omstrejfere. Den ser ud som på vikingetiden. Og forbi Maanen, helt ovre mod vest ligger Skovballe med kroen og den gamle have og den berømte ålefangst. Sig „ålesteg", det er det sydfynske udtryk for stegt ål, og straks stiger mindet om de sagnagtigt store fade med stegt ål, man bliver præsenteret for i denne kro, og som kan få selv limfjordsjyder til at segne. Og går man bagefter ud i lunden bag haven, ud mellem de høje graner og over lysningen med de alenhøje, lilla gederams og det lave, forblæste krat ned til stranden, hvor de lange åleruser hænger til tørre i blæsten, og hvor solglimtene i de skvulpende bølger blænder øjnene, så at man ude over bølgerne ser øerne, Birkholm og Ærø, svømme i flimrende dis af sommeraftenens lys, føler man sig som på en ø uden slot og park. Men også dette er Taasinge.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

På tilbagevejen fra Skovballe kan man tage ad to ruter. Vil man bevare det friske, uberørte indtryk, skal man tage langs kysten nordpå over vejlen til skoven ved Vornæs. Her ligger grundtvigianeren, Søren Lolks „Lille Vejlegaard", også kaldet „Danmarkshuset", med den sirlige kampestensmur, der ser ud, som om bygmesteren har ladet hver eneste sten følsomt rulle i hånden på sig, inden han har bestemt sig til at indføje den i muren, og med en port af uhøvlede træstammer, „naturtræ" kalder man det med en løjerlig glose, således at hver stamme har bevaret sine krumninger og vridninger i veddet og ser muskuløse ud. „Privat" står der strengt på porten, for mange har vist troet, det var et museum. Men stiller man sig på tærne eller hopper lidt i vejret, kan man over porten få øje på en inskription, der er malet over døren ind til stuehuset. Med grundtvigiansk patos står der: „Vor Ø skal blive den fremligste. Vor By den driftigste. Vort Land det lykkeligste". Det var Sørens Lolks valgsprog, og mindet om denne idealistiske tøsing, der optrådte i Svendborgs gader i nationaldragt og med sølvbånd på kvindevis om det lange hår, er knyttet til dette ejendommelige hus, og ikke alene til det, men til de halvanden meter høje, levende hegn, som han drev propaganda for, og som følger vejene på kryds og tværs over hele øen og fylder fodgængeren med en evindelig hvislen og hvisken, denne Taasinges enetale med sig selv.

Og nord for Søren Lolks hus kommer man til den to hundrede år gamle dæmning og synes, man kører ud i vandet, for på den ene side er bådebroer og skibe, og på den anden er engene så lave, at de truer med at opløse sig i sejlende øer, og at vandet undertiden samler sig til en hel å. Man kender ikke Taasinge igen, denne mangfoldige ø!

Den anden rute fra Skovballe går midt igennem øen over landsbyen Landet til Bregninge og er ensformig i sammenligning med turen langs den vestlige kyst. Øen er ganske flad på denne strækning; men denne fladhed fremhæver den hvide landsbykirke, Landet kirke, en solid bygning fra Valdemarernes tid med tilmuret munkedør og med et senere tilbygget tårn med trappetrinsgavle. Kirkegårdens grave samler sig på god, dansk vis om bygningen, og henne ved en eg med gravstene over nogle af omegnens gamle slægter standser man ved to firkantede stenplader, en lys med indskriften: Hedvig Jensen. Død i Juli 1889, og en mørkere med indskriften: Sixteen Sparre. Død i Juli 1889. Disse sten er det sidste synlige minde om et kærlighedsdrama, som udspilledes en dag i juli 1889 i Nørreskov, hvor den unge, svenske, grevelige løjtnant skød cirkusartisten Elvira Madigan

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med det jævne navn, Hedvig Jensen, og sig selv, et drama, som filmen i vor tid har romantiseret, skønt liget af den unge cirkuspige efter usikkert sigende lå i en stilling, som kunne tyde på, at hun i hvert fald ikke var gået frivilligt i døden.

Tragedien affødte spontant to digte, der skal citeres her, da det er meget svært at finde frem til dem. Jeg skylder „Svendborg Avis" og mærket S. H. tak for fundet.

Det ene er „Skillingsvisen" på melodien „Amanda sad med en krans i håret", som lyder:

Det var på Taasinges skønne egne,
at tvende elskende måtte blegne.
En svensk dragon-officer så skøn
og en beriderske udi løn.

De kunne slet ikke få hinanden.
Hun var jo fri, det var ikke manden.
I Sverrig havde han hustru kær.
Dog stod de ikke hinanden nær.

De leved' ikke i hjertets glæde,
og lykken var ej hos dem til stede.
Hans navn var Sparre, og han drog hen
med Madigan som sit hjertes ven.

Til Danmark førte dem deres veje,
dog penge havde de ej i eje.
Og da de ulykken ene så',
i døden ville de begge gå.

Hvad de har tænkt, og hvad de har talet,
det har man ondt ved at skaffe malet.
Man fandt dem først, da alt var forbi,
da man i skoven så deres lig.

Der lå de stille tæt ved hinandre,
fra livet sammen de ville vandre.
Hun folded' hænderne i sin død.
Man véd ej, hvem af de to, der skød.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Hun var beriderske, og var stille
forsvunden, da hun med Sparre ville.
Stor var vel sorgen i deres bryst.
De blev begravet ved Danmarks kyst.

For sent kom moderen her til stede,
hun for Elvira kun kunne græde.
Hun var forsvunden i tidens hav.
Hun stod der nu ved sin datters grav.

Men I, som hjerternes længsel kende,
beklager ham og beklager hende.
I Sjælens dyb kan man ikke se.
Kun Gud bestemmer, hvad der skal ske.

Det andet er Holger Drachmanns digt „Til de to —", der stod trykt i „Illustreret Tidende" den 4. august 1889, ikke et af hans bedste, men inderligt typisk for ham i Edith-perioden. Han følte sig i samme situation:

Til side, hr. dommer — tillad mig, hr. præst! . . .
Her lægger en krans jeg af blodbøg på graven.
Skær løs kun! Skær løs på den gamle læst,
drej øjne, kors arme, bryd dem over staven.
Jeg plukker dem blod-bøg derude fra haven,
hvor tordenen hulker i bygernes blæst;
naturen har medynk — dens »ro« er en løgn,
som mennesket opfandt, da sorgen blev sminke;
usminket er døden, som uden at blinke
forretter sin embedsdont hellig og søgn.

Jeg kendte dem ikke — og kender dem grant;
de har dog en række navnkundige aner —
således som Dante blandt skygger dem fandt
i jammerens land ad de vejløse baner:
dem kender vi alle, og sænkede faner
betegner den hyldest, som kunsten dem vandt;
nuvel da! så er det ej »uhørt« det skridt,
de ville det — har vel ej kunnet andet —
de to, som har elsket — har syndet — og lidt!

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Jeg spænder på harpen den dirrende tråd —
jeg vover knap hånd over strengen at lægge;
for vegt bliver digtet, når kinden er våd;
det var, som jeg kendte og elsked' dem begge!
det var, som jeg så gennem løndommens dække
— og ser man for dybt, ja, så koster det gråd.
Natur! Du, som intet af sjælen ved,
som skriver din lov, og som følger din bane —
Dig vies min sang, mens jeg sænker min fane
og lægger min krans for de skyldige ned!

Vig pladsen! Af vejen, du sladrende flok,
som ofrer din hvid, for en nyhed at vide,
som aldrig kan få af »skandalerne« nok,
men næppe har mod til med »ofret« at lide;
se, Parcen, den gamle, der tæt ved din side,
hun væder sin tråd, mens hun træder sin rok!
hvad hun vel kan spinde dig selv for et spind,
dit hus, dine kære, din slægt, dine venner,
ja, tak du din Gud, at du ikke det kender —
thi elskov, som døden, er jernhård — blind!

Jeg kender dem ikke — og kender dem godt,
og nu er de indskrevet mellem de døde!
og enten nu rejsen bli'er lang — eller blot
et stjerneskud i det gråblege øde:
Nuvel! der var skønhedsglans over det møde
på øen i nærheden af Valdemarslot.
Så fletter jeg parret af sommerens flor
det skønneste løv i en purpurrød vinding
at dække det gabende sår i en tinding . . .
Ak, elskov, dit sidste fortvivlede spor!

I næste række af grave står der en stor sten med indskriften: „Per aspera ad adstra" og to gravsten over den engelske løjtnant Arthur John Sayer, Nr. 70604 R.A.F., og den engelske sergent Louis Godfrey Glaus, Nr. 53666 R.A.F., som den 15. februar 1944 styrtede ned med deres flyve-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

maskine over Taasinge. På gravstedet ligger to propeller, den ene stærkt bøjet, og nogle andre dele fra den ødelagte maskine. At disse fire grave over fremmede mennesker næsten altid røber tegn på, at der af ukendte

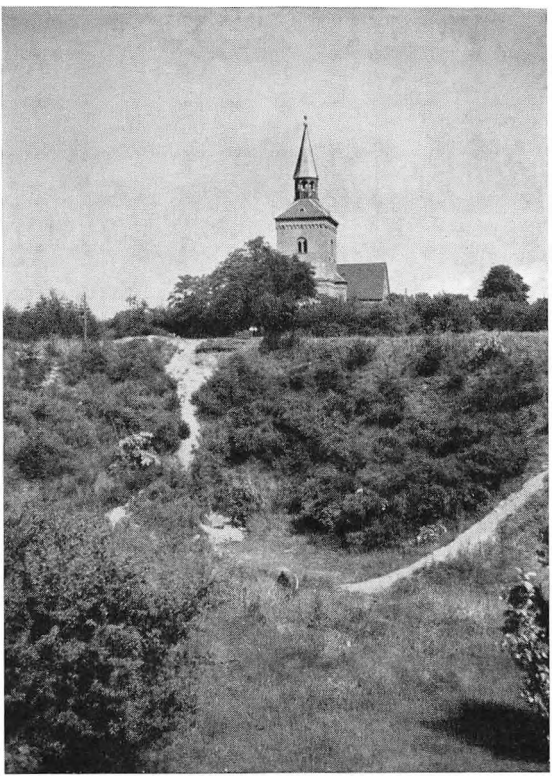

Bregninge kirke, Taasinge

hænder er lagt blomster på dem, kan gøre så tavs. Det er kærlighedens tragedie, og det er krigens tragedie, man står overfor, begge så inderligt meningsløse eller måske betydningsfulde. Og det eneste forsonende, man kan berette, er, at den ene af de afdøde flyveres fader og søster kom herover efter krigen og boede på Landet præstegård. Er man på Taasinge, er det svært at lade være med at besøge denne kirke og denne kirkegård. Man får lidt at vide om livet og skæbnen her. Thi elskov, som døden, er jernhård — blind.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

En mindesten til højre for vejen, når man nærmer sig Bregninge kirke sydfra, burde også fange opmærksomheden, for generalløjtnant Frederik Juel, den er rejst til ære for, er måske den af Juelernes slægt, der har gjort mest for Taasinge. Vel indførte hans lunefulde forfader, kammerherre Niels Juel, frugttræer på øen og gjorde sig fortjent; men efterkommeren, Frederik Juel, var reformator, han forbedrede skolevæsenet på trods af befolkningens lunkenhed, han lod opføre fire skoler på egen bekostning og udformede et skolereglement, der blev grundlæggende for landsbyskoleordningen i hele Danmark, han gjorde forsøg med en „bespisningsanstalt" på Troense hospital og fik den forsømte fattigforsørgelse på fode, han oprettede en „medicinanstalt" med en art sygeforsikring for øens beboere, og endelig indførte han brandforsikring og kvægforsikring og politi. Et udtog af hans politireglement fra 1820 anfører præsten Fred. Chr. Lund i sin „Beskrivelse over Øen Thorseng" med en vis lokalpatriotisk stolthed, som om han ville formane andre øer til at gå hen og gøre ligesådan. I det hele taget har man på fornemmelsen, at denne adelsmand har vidst, at adel forpligter, og ikke er den tøsing, der mindst har bidraget til den orden og den rigdom, som slår den fremmede i møde ved synet af Taasinge: store, sirlige bindingsværksgårde, velplejede haver og velholdte marker.

Fra denne mindesten er der ikke langt til Taasingemuseet, som blev oprettet i 1958 på Povl Fredholms initiativ, og som det lønner sig at besøge, og heller ikke til Bregninge kirke.

Når man står oppe i Bregninge kirketårn, helst en time eller halvanden før solnedgang, da udsigten mod øst og sydøst er den smukkeste og mangfoldigste, og ligesom Fred. Chr. Lund prøver på at tælle de femogtres kirketårne på en flade af hundrede kvadratmil, har man en oversigt som fra et lavt flyvende aeroplan. Mod nord standses udsynet over Svendborg og Fyn en halvanden mils vej borte af Fyns høje bakker; men flytter man blikket mod nordøst og ser ud over Thurø, som ligger med Thurøbund vendt mod Bregninge, vil man mellem det fremspringende Skaarupøre på Fyns kyst og Langelands nordspids, Frankeklint, kunne skelne en gråladen stribe langt, langt ude; det er Sjælland mellem Korsør og Boeslunde. Når udsigten mod sydøst må kaldes den smukkeste, skyldes det imidlertid ikke tøsingsk lokalpatriotisme, men en artistisk fordeling af land og vand, så at man oplever „et sjeldent afvexlende Syn af 4 Gange Land og 3 Gange Vand": først parken omkring Valdemar Slot og bag den Lunkebugten; så

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skovene ved Vemmenæs og Stenodden og bag dem Vemmenæs Sund; derpå Langeland, syv mil i længden fra Frankeklint til Fakkebjærg, Rudkøbing er let at finde, Tranekjær Slot straks vanskeligere; og bag Langeland Storebælt; og endelig Lolland med et hvidt glimt som af et skib under sejl: det skal være Nakskov kirke. Mod syd løber Langeland, Strynø og Ærø næsten sammen, og Fred. Chr. Lund har kun foragt tilovers for „det skaldede Ærøe" for dets skovløsheds skyld. Desværre har jeg aldrig fulgt hans råd og været oppe i Bregninge kirketårn en time før solnedgang, så jeg har aldrig kunnet se det ensomme træ, „Svogers Træ", ved Rise på Ærø, eller de to blågrå skyer, der skal være skovene ved Hohevacht og ligge ti mil borte; men Als har altid ligget tydeligt i solflimret, sådan som det glimter fra vandene i det sydfynske øhav. Så smukt ligger Taasinge og Thurø.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek